

BÜRKÜT

Türk Dünyası Dergisi

BÜRKÜT

Journal of Turkish World

www.burkutdergisi.com

Değerlendirme Makalesi

Makale Geliş Tarihi: 15.12.2024

Makale Kabul Tarihi: 02.12.2024

Arguz, B. (2024). Prof. Dr. Ziya Bünyadov Armağanı Orta Asya'daki Eski Türk Yazıtları adlı eser üzerine. *Bürküt Türk Dünyası Dergisi*, 3(2), 235-254. <http://dx.doi.org/10.56210/burkut50>

PROF. DR. ZİYA BÜNYADOV ARMAĞANI ORTA ASYA'DAKİ ESKİ TÜRK YAZITLARI ADLI ESER ÜZERİNE

Yüksek Lisans Öğrencisi Bahar ARGUZ

Bursa Uludağ Üniversitesi baharguuz@gmail.com ORCID

Öz

Eski Türk Yazıtları; günümüzde Moğolistan, Kazakistan, Doğu Türkistan, Turfan, Tibet, Güney Sibirya, Doğu Avrupa, Altay Bölgesi, Kırgızistan ve Özbekistan gibi farklı coğrafyalara dağılmış hâldedir. Bulgu ve belgelerden hareketle eski Türklerin dili, tarihi, yaşayışı ve inancı hakkında bilgilere ulaşmayı hedefleyen bilim insanları; bu yazıtların okunması ve belgelenmesi, benzerleri ile aralarında ilgi kurulması üzerine büyük çaba sarf etmektedir.

Çalışmanın konusunu oluşturan *Orta Asya'daki Eski Türk Yazıtları* adlı eser; yeni yazıtların tanıtılması, bulunan yazıtların transkript ve transliterasyonunun doğru ve anlaşılır şekilde ortaya konması ve ileride yapılacak çalışmalara örnek teşkil etmesi açısından oldukça önemli bir projenin ürünüdür.

Makalede Azerbaycan Bilimler Akademisi asli üyesi Prof. Dr. Ziya BÜNYADOV'un hakkında kısaca bilgi verilmesi ve onun doğumunun 100. yılına armağan olarak hazırlanan *Orta Asya'daki Eski Türk Yazıtları* adlı eserin tanıtılması amaçlanmıştır.

Anahtar Sözcükler: Ziya BÜNYADOV, Orta Asya, Eski Türk yazıtı, Eski Türk Yazıtları.

ZIYA BUNYADOV ON THE WORK TITLED *OLD TURKIC INSCRIPTIONS IN CENTRAL ASIA*

Abstract

Old Turkic Inscriptions are scattered in different geographies such as Mongolia, Kazakhstan, East Turkistan, Turfan, Tibet, Southern Siberia, Eastern Europe, Altai Region, Kyrgyzstan and Uzbekistan. Aiming to reach information about the language, history, life and beliefs of the ancient Turks based on the findings and documents, scientists are making great efforts to read and document these inscriptions and to establish a relationship between them and their counterparts.

The work titled *Old Turkic Inscriptions in Central Asia*, which is the subject of the study, is the product of a very important project in terms of introducing new inscriptions, presenting the transcription and transliteration of the inscriptions found in a correct and understandable way and setting an example for future studies.

Bürküt Türk Dünyası Dergisi, 3(2), 2024, 235-254, TÜRKİYE

In the article, it is aimed to give brief information about Ziya BUNYADOV, a full member of the Azerbaijan Academy of Sciences, and to introduce the work titled *Old Turkic Inscriptions in Central Asia*, which was prepared as a tribute to the 100th anniversary of his birth.

Keywords: Ziya BUNYADOV, Central Asia, Old Turkic script, Old Turkic Inscriptions.

Ø. Giriş

Yazı dili; insanoğlunun duygu ve düşüncelerini, birbirleriyle olan sosyal, kültürel ve ticari ilişkilerini / anlaşmalarını somutlaştırma, iz bırakma ve belgeleme ihtiyacı hissetmesiyle birlikte doğan bir iletişim aracıdır (Alyılmaz, 2007, s. 1). Türk boy ve toplulukları da günlük yaşantısında, düşüncelerini aktarmada, çevreleriyle olan iletişimlerinde kaydetme ve hafızada tutma iç güdüsüyle yazıya gereksinim duymuşlardır.

Çeşitli coğrafyalara dağılmış hâlde olan eski Türk yazıtları günümüzde hâlen keşfedilmekte ve keşfedilmeyi beklemektedir. Eski Türk yazıtları, üzerine pek çok çalışmalar yapılmış Orhun ve Yenisey Yazıtları başta olmak üzere Altaylar, Doğu Türkistan, Yedisu Bölgesi (Güneydoğu Kazakistan-Kırgızistan), Fergana, Orta ve Aşağı Seyhun havzası gibi tarihî bölgelerde bulunmuştur (Tombuloğlu ve Babayar, 2022, s. 395).

Türkoloji araştırmalarının artması ve gelişmesi için çaba harcayan, emek veren bilim insanları bu coğrafyalarda eski Türklerin izini sürdürmekte ve keşfedilen yazıtlar, metinler üzerindeki arkeolojik, paleografik... çalışmalar yürütmektedir.

Armağan olarak sunulan bu eserde; Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan ve diğer ülkelerden Türkologların, arkeologların ve tarihçilerin kaleme aldığı toplam 10 ayrı makale bir araya getirilmiştir. Yazısı bulunan araştırmacılar yazılarının sırasıyla: *Prof. Dr. Gamircan DAVLETŞİN, Dr. Nikolay TELITSIN, Dr. Aleksey ROGOJİNSKİY, Dr. Napil BAZILHAN, Dr. Vladamir TİŞİN, Prof. Dr. Igor KIZLASOV, Doç. Dr. Taalay ABDİYEY, Prof. Dr. Kubatbek TABALDİYEY, Luc HERMANN, Dr. Boris JELEZNYAKOV, Prof. Dr. Gaybulla BABAYAROV ve Dr. Eldar ASANOV*'dur.

Çalışmada Azerbaycan Bilimler Akademisi asli üyesi, Türkolog, kıymetli bilim insanı Prof. Dr. Ziya BÜNYADOV'un hakkında kısaca bilgi verilmesi ve onun anısına armağan edilen *Orta Asya'daki Eski Türk Yazıtları* adlı eserin tanıtılması amaçlanmıştır.

1. Prof. Dr. Ziya BÜNYADOV Hakkında

Ziya BÜNYADOV, 21 Aralık 1923'te Azerbaycan Cumhuriyeti'nin Astara şehrinde dünyaya gelir. Babası Musa BÜNYADOV (1895-1961), Azerbaycan'ın tanınmış bilim şeyhlerinin soyundan gelmektedir.¹ BÜNYADOV kendini şu cümleleri ile açıklamaktadır: "Babam Azerbaycanlı, annem Rus'tur. Gerçek adım Ziyavuddin. Babam Şeyh Musa, dedem Şeyh Masum, onun babası Şeyh Mehdi'dir."² Birinci Dünya Savaşı sırasında İran sınırlarından savaşlara katılan Musa BÜNYADOV, birden fazla dil bilmektedir. Z. BÜNYADOV, henüz çocukken babasından Kur'an Arapçasını öğrenmesi sayesinde *Kur'an-ı Kerim*'i okumuştur.

¹ Prof. Dr. Ziya BÜNYADOV'un biyografisi için bk.

<https://web.archive.org/web/20150907233427/http://ziyabunyadov.com/az/biografiya/13129/>

² Ayrıntılı bilgi için bk. https://tr.wikipedia.org/wiki/Ziya_B%C3%BCnyadov

İlk ve ortaokul yıllarını Göyçay'da geçirdikten sonra Bakü Piyade Harp Okuluna kabul alabilmek için yaşını iki yıl daha büyük gösterir ve 1941 yılında teğmen olarak mezun olur. Askerî hayatı Almanya Besarabya'da Nazilerle olan savaşı ile başlamıştır (Memmedov, 2004, s. 47).

*Foto 1: Ziya BÜNYADOV'un gençlik yıllarından bir görüntüsü
(Foto: <https://yazarlar.az/2023/11/19/ziya-bunyadov-100/>)*

1945 yılında 123. Ordu Bölüğü'nün komutanlığına yüzbaşı olarak atanan BÜNYADOV (s. 10), Polonya'nın merkezinde bulunan Pilica Nehri üzerinden geçen köprüyü ele geçirir ve bu süreçte büyük bir çatışmanın ortasında kalır. Emrindeki 670 askerden sadece 47 asker sağ kurtulabilmiştir.

Ziya BÜNYADOV, 27 Şubat 1945'te askerî görevlerde gösterdiği cesaret, kahramanlık ve başarıları sebebiyle birçok askerî ödüle layık görülür.

1947 yılında Tahira BÜNYADOV ile evlenir. Haydar ve Cemil adını verdikleri iki oğulları dünyaya gelir. Eşi Tahira Hanım, BÜNYADOV'un ardından "Senin gibi gururlu, özgür düşünceli, korkusuz, saf ve yetenekli bir bilim adamının benim hayat yoldaşım olmasından gurur duyuyorum. Vatanına ve insanlığa olan sevginle, Ziya BÜNYADOV adına her yerde ve her zaman kahramanlık şerefi kazandırdın³". sözleriyle eşine olan bağlılığını, saygısını ve sevgisini dile getirir.

1956'da Moskova Doğu Araştırmaları Enstitüsünü kazanır ve aynı enstitüde doktora eğitimine devam eder. Danışmanlığını Erken Orta Çağ'da Araplar, İslam ve Arap Halifeliği

³ Kaynak: https://ryl.az/melumat-bazalari/Ziya_Bunyadov_el_melumat_bazasi/pdf/gorkemli_shexsler_haqqinda.pdf
237

Belyaev'in üstlenmesi, BÜNYADOV'un yetişmesinde ve çalışmalarında önemli bir etken olmuştur. 1954 yılında "İtalyan Emperyalizmi Afrika'da" başlıklı doktora tezini başarıyla savunarak eğitimini tamamlar; Bakü'ye geri döner. Azerbaycan Bilimler Akademisi Tarih Enstitüsünde bilim uzmanı olarak görevini icra eder.

1964 yılında "VII-IX. Yüzyıllarda Azerbaycan" adlı doktora tezini savunmuş; 1964-1981 yılları arasında Yakın ve Orta Doğu Ülkeleri Enstitüsünde Orta Çağ Doğu Tarihi bölümünde başkanlık yapmıştır (Teyfur, 2017, s. 183). 1965 yılında profesörlük ünvanını alır ve 1967'de Azerbaycan Bilimler Akademisinin muhabir üyeliğine; 1976'da asli üyeliğine layık görülür.

BÜNYADOV; çok yönlülüğü, disiplini, çalışkanlığı sayesinde Azerbaycan tarihine değerli katkılar sunmuştur. Azerbaycan Cumhuriyetinin üçüncü Cumhurbaşkanı Haydar ALİYEV, BÜNYADOV hakkında "Varlığıyla öyle bir insandı ki büyük ve şerefli bir hayatla öyle üst düzey kişilik adını kazandı ki ne kadar çok şey söylesek de hâlâ onu tam olarak takdir edemiyoruz."⁴ sözleriyle bilim insanının kıymetini bir kez daha dile getirir. BÜNYADOV; Azerbaycan tarihi, Arap halifeliği, Kafkasya, Orta Asya hakkındaki çalışmalarıyla bilim camiasında tanınır ve takdir görür.

Foto 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8: Z. Bünyadov'un eserlerinden bazılarının kapak görüntüleri

21 Şubat 1997 tarihinde hain bir saldırı sonucu yaşamını yitiren Ziya BÜNYADOV; eski bir asker, disiplinli ve başarılı bir akademisyendir.

⁴Ayrıntılı bilgi için bk.

https://ryl.az/melumat-bazalari/Ziya_Bunyadov_el_melumat_bazasi/pdf/gorkemli_shexsler_haqqinda.pdf

Ölümünün ardından Azerbaycan'ın en büyük ödülü olan "İstiklal madalyası"na layık görülmüştür. Prof. Dr. Ziya BÜNYADOV, Azerbaycan'ın son yüzyılda yetiştirdiği önde gelen ilim adamı olarak anılmaktadır.

Foto 9: Prof. Dr. Ziya BÜNYADOV
(Kaynak: <https://www.youtube.com/watch?v=VJ2ouV-sSc8>)

2. Prof. Dr. Ziya Bünyadov Armağanı Orta Asya'daki Eski Türk Yazıtları Adlı Eser Üzerine

Azerbaycan Ulusal Bilimler Akademisinin asil üyesi, tarihçi, akademisyen, Türkolog ve Devlet Ödülü sahibi Prof. Dr. Ziya BÜNYADOV'un doğumunun 100. yılı anısına armağan edilen bu eser, Uluslararası Türk Akademisi ve Uluslararası Orta Asya Araştırmaları Enstitüsünün ortak bir projesidir. Seçilmiş makaleler *Orta Asya'daki Eski Türk Yazıtları* adı altında bir araya getirilerek yayımlanmıştır.

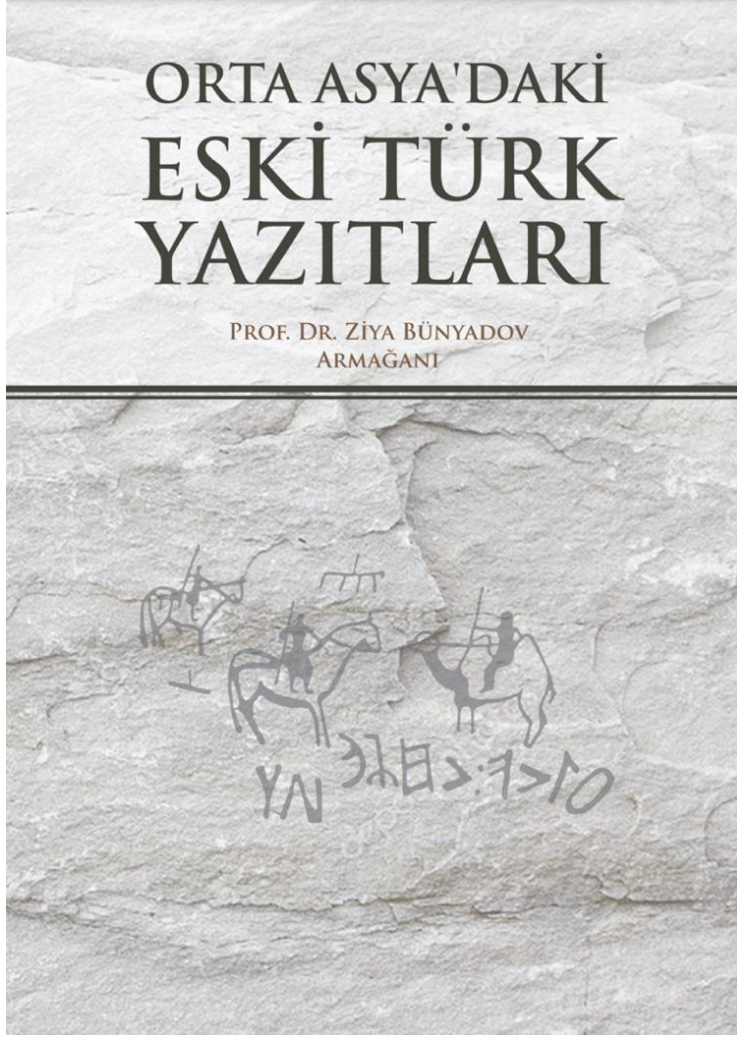

Foto 10: Prof. Dr. Ziya BÜNYADOV Armağanı Orta Asya'daki Eski Türk Yazıtları adlı eserin kapak görüntüsü

<https://turkicacademy.org/izdaniya/kniga/orta-asyadaki-eski-turk-yazitlari-ziya-bunyadov-armagani>

Eserin kapak görüntüsü, kitap içerisinde Prof. Dr. Gaybullah BABAYAROV'un "Özbekistan'da Bulunan Eski Türk Yazıtları" başlıklı yazısında yer alan "Kaya Yazıları" bölümünde yer almaktadır.

"Tozbulak Yazıları" olarak adlandırılan bu kaya üstü tasvirde iki atlı savaşçının karşısında deve üzerinde mızraklı bir savaşçı görülmektedir. Yazıtın okunuşuyla ilgili ise farklı görüşlere yer verilmiştir: Tasvirin altındaki işaretlerin çizimini yapan S. G. KLYASTORNIY, buradaki yazıtı "ayiq otaçi ig seşil: *Kötülüğü yen! Hastalık yok ol!*" şeklinde okuyup yorumlamıştır. Türkolog A. KUBATIN ise yazıttaki 10 işaretten altısını soru işareti olarak bırakıp son dört işareti "Teslim ol (veya) öl!" şeklinde okumuştur. G. BABAYAROV yazıtında bu metni "Andımızı kabul edin, teslim olun (veya) öl, ölün!" şeklinde okuyup yorumlamıştır (s. 207).

Tasvirde dikkat çeken deve figürü; Türk boy ve toplulukları tarafından sevilen, erken dönemlerde evcilleştirilen bir hayvandır. Devenin etinden, sütünden gücünden faydalanılmıştır. Aynı zamanda develer dayanıklılığın, gücün, sabrın, inadin ve kinin; kimi zaman da yanlılığın, eğriliğin sembolü olarak da görülmüştür (Alyılmaz, 2016, s. 581-586).

Resim 1: "Tozbulak Yazıtları"

Kaynak: (s. 206)

Orta Asya'daki Eski Türk Yazıtları adlı eser ilk kez Uluslararası Türk Akademisinin⁵ Kazakistan'ın başkenti Astana'da bulunan Avrasya Üniversitesinde düzenlediği anma etkinliğinde tanıtılmış ve Türk Dünyası kütüphanelerine dağıtılmak üzere kitap toplam 300 adet basılmıştır. Eser, Türk Akademisinin resmî sitesinden ilgililerin istifadesine sunulmuştur:

Türk Dünyasının bilge şahsiyetlerinden biri Prof. Dr. Ziya Bünyadov'un doğumunun 100. yılına armağan olarak hazırlanan bu kitap, Ziya Bünyadov'un biyografisi ile Orta Asya'daki Eski Türk yazıtları üzerinde çalışan uzmanların daha önce çeşitli bilimsel dergilerde Rusça yayımlanmış olan makalelerinin Türkçe çevirilerinin yer aldığı bir yayındır. Seçilmiş makalelerin bir araya getirildiği armağan kitap; eski Türk yazıtları alanı uzmanlarına, üniversite öğrencilerine ve İpek Yolu'nun yazılı mirasıyla ilgilenen genel okuyucuya hitap etmektedir.⁶

⁵ Uluslararası Türk Akademisi bünyesinde 5 ayrı akademik birim bulundurmaktadır: Tarih ve Etnoloji Merkezi, Sanat ve Kültür Merkezi, Sosyo-Ekonomik Araştırmalar Merkezi, Uluslararası Araştırmalar Merkezi ve Dil, Edebiyat ve Terminoloji Merkezi (Alyılmaz, 2016b, s. 659).

⁶ Kaynak: <https://turkicacademy.org/izdaniya/kniga/orta-asyadaki-eski-turk-yazitlari-ziya-bunyadov-armagani>
241

Astana'da "Akademisyen Ziya Bünyadov ve Türkoloji bilimine katkısı" konulu konferans düzenlendi

KÜLTÜR 11:07 18.12.2023

OKUMA SAYISI: 553

Foto 11: Ziya BÜNYADOV Armağanı *Orta Asya'daki Eski Türk Yazıtları* adlı eserin basındaki görüntüsü
(Kaynak: <https://xalqgazeti.az/az/medeniyyet/154565-astanada-akademik-ziya-bunyadov-onun>)

Foto 12: *Orta Asya'daki Eski Türk Yazıtları* adlı eserin tanıtımının yapıldığı konferansın ve katılımcılarının görüntüsü
(Kaynak: <https://xalqgazeti.az/az/medeniyyet/154565-astanada-akademik-ziya-bunyadov-onun>)

Prof. Dr. Şahin MUSTAYEV ve Kazakistan Arkeoloji Enstitüsünün direktörü Dr. Dmitriy VOYAKIN proje yöneticiliğini üstlenmiştir.

Foto 13: Dr. Dmitriy VOYAKIN ve Prof. Dr. Şahin MUSTAYEV'in bir görüntüsü

Kaynak: (https://azertag.az/en/xeber/international_turkic_academy_and_international_institute_for_central_asian_studies_sign_memorandum_of_understanding-2526011)

2.1. Eserin İçeriği

Armağan olarak atfedilen bu kitap; Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan ve diğer ülkelerden Türkologların, arkeologların ve tarihçilerin daha önce Rusça kaleme aldığı toplam 10 ayrı yazının Türkiye Türkçesine çevrilmesi ve bir araya getirilmesinden meydana gelmektedir. Kitabın içindekiler kısmında; Türk Akademisi Başkanı Prof. Dr. Şahin MUSTAFAYEV tarafından yazılmış ön söz (s. 5), bilim insanı “Ziya BÜNYADOV’un şanlı yaşam yolu ile eserleri üzerine” (s. 9) başlıklı bir diğer bölüm ve Prof. Dr. Ziya BÜNYADOV’un kendi kaleminden yaşam öyküsü (s. 18) yer almaktadır. Eserde yer alan makaleler sırasıyla şu şekildedir:

- **Eski Türk Yazısı (Prof. Dr. Gamircan DAVLETŞİN, s. 21-34)**

Kazan Devlet Üniversitesi’nden Prof. Dr. Gamircan DAVLETŞİN tarafından kaleme alınan; “Eski Türk Yazısı” (s. 21-34) adlı bölümde yazar, Eski Türklerin kullandığı alfabeler üzerinde durmaktadır. Bir millet öncelikle kendini ifade etmek için daha sonra çevresiyle etkileşimde bulunabilmek için yazıya ihtiyaç duyar. En eski yerleşim yerlerinden Asya, Avrupa ve Afrika’nın çeşitli bölgelerinde devlet kuran Türkler; (Şirin, 2020, s. 24) Çin, İran, Hindistan, Bizans gibi devletleri tanımış ve onların kültüründen etkilenmiştir. Ancak özünü koruma düşüncesiyle etkileşimde oldukları milletlerin dillerinden faydalanmış olsalar da tamamen kabul etmemişlerdir.

Türk yazısı yalnızca mezar taşlarında değil, daha geniş bir alanda kullanılmıştır (Vasiliyev, 2000, s. 1045-1046). İnsanoğlu, günlük kullanım ve süs eşyaları, mağara duvarları, sikkeler, çömler... gibi pek çok yüzeye birçok sebeple kısa veya uzun metinler yazma gereksinimi duymuşlardır. Türk milletinin okuryazarlığına değinen yazar; yazının bileni bilmeyenden, kullanımlı kullanılmayandan üstün ve ayrıcalıklı kılan en önemli iletişim aracı olduğunu (Alyılmaz, 2023, s. 2) destekleyen örnekler de vermiştir. Yazısını Türklerin tarih boyunca yazıya dolayısıyla bilgiye verdiği öneme değinmiş ve yazısını kaynakçası ile sonlandırmıştır.

• **Eski ve Erken Orta Çağ Dönemlerinde Türk Halklarının Kullandıkları Yazılar: Temel Sistemler (Doç. Dr. Nikolay TELITSIN, s. 35-50)**

Saint-Petersburg Devlet Üniversitesi Türk Filolojisi Bölüm Başkanı Doç. Dr. Nikolay TELITSIN tarafından yazılan “Eski ve Erken Orta Çağ Dönemlerinde Türk Halklarının Kullandıkları Yazılar: Temel Sistemler” başlıklı yazı, VI. yüzyıldan XV. yüzyıla kadar eski Türk yazısının sürecini örneklerle birlikte ele almaktadır.

TELITSIN, Türk boy ve topluluklarının kültürel gelişim tarihindeki yazı sistemlerini, Otokton yazı (Türkçe konuşan kavimlerin öz “ulusal çizim”lerinden doğan yazı), Soğdlulardan ödünç alınan yazı, VII-IX. yüzyıllar arasında kullanılan otokton yazı ve Soğdlulardan ödünç alınarak Türk diline uygun bir forma getirilen yazı (s. 47) olmak üzere üç başlıkta incelemektedir.

• **Kazakistan'daki Eski Türk Dönemi Yazıtları (Dr. Aleksey ROGOJINSKIY, s. 51-88)**

A. H. Margulan Arkeoloji Enstitüsünden Dr. Aleksey ROGOJINSKIY tarafından yazılan: “Kazakistan'daki Eski Türk Dönemi Yazıtları” adlı bu bölümde; Doğu Kazakistan, Güney Kazakistan (Yedisu) bölgelerindeki yeni yazıtların konumu, arkeolojik bağlamı ve yapılan incelemelerin karşılaştırılması (s. 52) aşağıda verilen tabloda kısa bilgiler hâlinde aktarılmaktadır:

Tablo 1: Doğu Kazakistan, Güney Kazakistan (Yedisu) bölgelerindeki yeni yazıtlar ile ilgili bilgiler

Yazıtın Adı	Bulunduğu Bölge	Yazıtın Bulunuşu	Yazıtın İçeriği
Çagan-obo	Doğu Kazakistan Bölgesi, Zaysan ilçesi şehrinin 50 km güneyi; Keregetas Nehri'nin solu, Tarbagay'ın kuzey yamaçlarındadır.	2008-2009 yıllarında E. M. BAYTENOV tarafından keşfedildi.	E. M. BAYTENOV'a göre 1 ve 3 numaralı yazıtlar Brahmi, 2 numaralı yazıt Baktirya yazısı ile yazılmıştır (s. 54). Yazıt henüz tam olarak incelenmemiştir.
Koytübek	Doğu Kazakistan Bölgesi, Kurçum ilçesi, Bulgar-Tabıtı köyünün 15 km güneybatısı, Koytübek mevkiisi.	1985 yılında A. Ye. ROGOJINSKIY tarafından kaydedilen yazıt A. S. AMANJOLOV tarafından anlamlandırılmaya	<i>imeyuşçeye kolibel' moyo mestoprebivaniye</i> “beşikli ikamet yerim” (V. V. TISIN tarafından tercüme edilmiş ve yorumlanmış hâlidir.)

		çalışılmıştır.	
Kabırgatal	Doğu Kazakistan Bölgesi, Kurçum ilçesi, Akbulak kırsal bölgesi, Kabırgatal Çiftliği.	A. B. KAŞKINBAYEV tarafından 2012 yılında bulunmuştur. Yazıt, El Farabi Kazak Millî Üniversitesi Arkeoloji Müzesinde korunmaktadır.	N. BAZILHAN, bir okuma denemesi olarak “Er adım Tagran... ?” şeklinde okumuştur.
Bayanjürek	Yedisu Bölgesi, Kapal ilçesi, Cungarya / Yedisu Aladağları, Bayanjürek dağlarının güneybatı yamaçları.	2009 yılında Z. SAMASEV tarafından keşfedilmiştir.	N. BAZILHAN tarafından “Er adım Ok” şeklinde okunup anlamlandırılma denemesi yapılmıştır (s. 60)
Tamgalı	Almatı Bölgesi, Jambıl ilçesi, Tamgalı Vadisi.	1991 yılında A. Ye. ROGOJINSKIY tarafından bulunmuş, 2011 yılında N. BAZILHAN tarafından tekrar incelenerek örneği çıkarılmıştır.	Soldan sağa doğru okunan bu yazıtta “(e)r (a)ti on(u)n” <i>Er adı Ününç (anlamı “yüce”)</i> şeklinde okunması önerilmiştir. Ayrıca A. Ye. ROGOJINSKIY tarafından yazıt üzerine yapılan bir çizimde “Teke / dağ keçisi” olduğu görülmektedir (s. 60). ⁷
Akterek	Almatı Bölgesi, Jambıl ilçesi, Akterek köyünden 4 km uzaklıkta; Akterek dağ geçidi.	2007 yılında A. Ye. ROGOJINSKIY tarafından keşfedilmiş ve estampajı çıkarılmıştır.	Yazıtın içeriği üzerine farklı okuma denemeleri yapılmıştır: (e)r (a)t(i)m (e)n (er adım günahkâr); “Er adım En Ençil” (s. 62-63).
Kuljabası	Jambıl Bölgesi, Korday ilçesi, Kuljabası dağlarının güney yamaçları, Jaksılıksay dağ geçidi.	2009 yılında A. Ye. ROGOJINSKIY tarafından keşfedilmiş ve kopyaları çıkarılmıştır.	Yazıt üzerine farklı okuma ve incelemeler yapılmıştır. Son olarak V. V. TISIN bir çeviri önerisinde bulunmuştur: “(ä)r (a)t(i) (a) q k(e)ş a (Er adım

⁷ Teke / dağ keçisi, Eski Türk boy ve topluluklarının yaşadığı bölgelerde kaya üstünde sıkça rastlanılan bir tasvirdir. Teke; çevikliği, kararlılığı, erişilmez yerlere ulaşabilmesi, dağların zirvesindeki yeri ile Türk boy ve toplulukları tarafından Tanrı'nın elçisi olarak kabul edilmiş; kutsal sayılmıştır (Alyılmaz, 2016, s. 351). Türk kağanları kendi yaşantularıyla bağdaştırdığı dağ keçisini / tekeyi bu sebeple kendilerine damga olarak seçmiştir (Alyılmaz, 2016, s. 369). Teke damga için ayrıca bk. (Alyılmaz, 2001, s. 14-17; Alyılmaz, 2005, s. 16-21, Mert, 2007, s. 281-305; Mert 2007, s. 233-254; Alyılmaz, 2016, s. 351-392).

			Ak Keş (anlamı “beyaz okluk”); “(ä)r (a)tī t(a)nŷ(i)l m? : q(a)s s(a)yič n(ä)ng (en(i)n) (Er adı Tangıl; (güvenilir) kaş muhafızı im senin (s. 68).
Kuljabası II.	Jambıl Bölgesi, Korday ilçesi, Kuljabası dağları, dağ geçidi.	2012 yılında Kazak arkeolog B. A. JELEZNYAKOV ve Belçikalı araştırmacı L. HERMANN tarafından keşfedilmiştir.	Sağdan sola doğru okunan metin V. V. TISIN tarafından şu şekilde tercüme edilmiştir: “(ä)g(i)dm (i)s j(e)rk(ä)j čökj(ä)k(i)n (ä)r(i)m (e)nč(i)g (‘Eğilen, önünde diz çöktüğü şeyden (kişiden) nefret eder (lanetler), [ve] ben erden.(beni, eri) [yani] işareti koyandan (koyanı).”
Almalı I-III.	Almatı Bölgesi, Jambıl ilçesi, Almalı Nehri vadisi.	İlk olarak A. Ye. ROGOJINSKIY tarafından keşfedilip incelenen yazıtlar daha sonra V. V. TISIN tarafından yeniden incelenmiştir.	Toplam 70 işaret ve 9 satırdan oluşan üç yazıt Almalı I-III şeklinde isim verilmiştir. Metinde birinin durak noktası olarak gördüğü bir bölgede beş defa durakladığını ifade ettiği düşünülmektedir.
Almalı II ve III.	Almalı II Yazıtı dağ yamacının batı tarafında; Almalı III Yazıtı ise doğu bölgesinde yer almaktadır.	Yazıtlar ilk olarak A.Ye. ROGOJINSKIY daha sonra V. V. TISIN tarafından incelenmiştir.	Almalı II Yazıtı'nın orta kısmında yabancı domuzu gibi hayvanları avlayan bir okçu figürü bulunmaktadır (s. 72).
Tospalı	Jambıl Bölgesi, Transili Aladağları.	2010 yılında köy okulu öğretmeni, bölge etnografası uzmanı Tamara TOKTOBU tarafından keşfedilmiştir.	Metnin okuma ve çevirme denemesini V. V. TISIN yapmıştır. “(ä)r (a)tī k (e)l (ä)z: Er adı Kelez (Kertenkele)”
Karatöbe (Eski Sapran)	Türkistan Bölgesi, Karatöbe kenti.	2008-2009 yıllarında Ye. A. SMAGULOV ve A. A.	Yazı, oyma süs figürleriyle süslenmiş çömlek biçimindeki

		YERJIGITOVA tarafından keşfedilmiştir.	siyah bir kabın alt bölümünde yer almaktadır. Yazıtın paleografik tanımı I. L. KIZLASOV tarafından yapılmıştır.
Kültöbe (Türkistan)	Türkistan Bölgesi, Türkistan şehri, Kültöbe Tepesi, Orta Çağ Türkistan (Yesi) kenti hisarı.	Bulan kişinin bilgilerine yer verilmemiştir.	Ye. A. SMAGULOV, stratigrafik gözlemlere dayanarak bulunan kabın tarihinin X. yüzyılın başları olabileceğini ileri sürmüştür.
Kemer	Jambıl Bölgesi, Talas ilçesi, Kemer Bölgesi.	2009 yılında A. Ye. ROGOJINSKIY tarafından keşfedilmiştir.	ROGOJINSKIY'nin sunduğu resimler ve çizimler doğrultusunda İ. L. KIZLASOV ve N. BAZILHAN yazıtın Açıktaş runik yazısı ile yazıldığını belirtmişlerdir.

• **Altın Elbiseli Adam'ın Gümüş Kabındaki ve Orta Asya'da Bulunan Bazı Türk Yazıtlarındaki İşaretler: Paleografik Karşılaştırmalı İnceleme (Dr. Napil BAZILHAN, s. 89-103)**

Türk Akademisinden araştırmacı Dr. Napil BAZILHAN'ın yazdığı "Altın Elbiseli Adam'ın Gümüş Kabındaki ve Orta Asya'da Bulunan Bazı Türk Yazıtlarındaki İşaretler: Paleografik Karşılaştırmalı İnceleme" başlıklı makalede yazar, Altın Elbiseli Adam'ın gümüş kabındaki metin üzerine farklı bilim insanlarının okumalarını karşılaştırmalı olarak Kazakça, Rusça ve Türkçe şeklinde aktarmaktadır.

Kazakistan'ın Esik Kurganı'nda bulunan Altın Elbiseli Adam'ın gümüş bir kâsesi üzerindeki 26 harf ve iki satırdan oluşan yazıt, pek çok bilim insanının dikkatini çekmiştir. BAZILHAN, yazıt üzerine yapılmış okuma denemelerinden Kemel AKIŞEV ve Aydarbek MAHMUDOV'un, Türkolog Altay AMANJOLOV'un, János HARMATTA'nın, Ahmet Bican ERCİLASUN'un, A. N. GARKAVETS'in okuyuşlarını ve çalışmalarını aktarmıştır.

Emel Esin, 16 yaşlarında bir gence ait olduğunu aktarmıştır. Kısa kaftanı, çizmeleri, çok yüksek sivri altın levhalarla kaplı başlığının olduğunu ve başlığın tepesinde küçük yabani bir keçi tasvirini ve eşyalar arasındaki gümüş kâsede (Kök)türk harflerine benzeyen bir yazı olduğunu da aktarır (Esin, 1978, s. 23-24; Ercilasun, 2018, s. 46). Esik Yazıtı'nın ait olduğu kurgan ve Altın Elbiseli Adam'a ait diğer eşyalar incelendiğinde MÖ V-VI. yüzyıllara tarihlendirilmektedir (Alyılmaz, 2007, s. 23-25).

• **Doğu ve Güneydoğu Kazakistan'da Bulunan Eski Türk Runik Harfli Yazıtlar (Dr. Vladamir TİŞİN, s. 104-136)**

Moğol, Budizm ve Tibet Araştırmaları Enstitüsü, Orta Asya Tarihi ve Kültürü Bölümü öğretim üyesi Vladamir TİŞİN tarafından yazılan "Doğu ve Güneydoğu Kazakistan'da Bulunan

Eski Türk Runik Harfli Yazıtlar” adlı makalede, aynı kitap içerisinde bulunan Dr. Aleksey ROGOJINSKIY tarafından yazılan “Kazakistan’daki Eski Türk Dönemi Yazıtları” adlı çalışmada da yer alan *Koytübek*, *Tamgalı*, *Akterek*, *Kuljabası I* ve *Kuljabası II Yazıtları* ayrıca ele alınmaktadır.

Tablo 2: Doğu Kazakistan, Güney Kazakistan (Yedisu) Bölgelerinde bulunan yeni yazıtların bir kısmı.

Yazıtın Adı	Bulunduğu Bölge	Yazıtın Bulunuşu	Yazıtın İçeriği
Koytübek	Doğu Kazakistan Bölgesi, Kurçum ilçesi, Bulgar-Tabı köyünün 15 km güneybatısı, Koytübek mevki.	1985 yılında A. Ye. ROGOJINSKIY tarafından kaydedilen yazıt A. S. AMANJOLOV tarafından anlamlandırılmaya çalışılmıştır.	<i>imeyüşçeye kolibel’ moyo mestoprebivaniye</i> “beşikli ikamet yerim” (V. V. TISIN tarafından tercüme edilmiş ve yorumlanmış hâlidir.)
Tamgalı	Almatı Bölgesi, Jambıl ilçesi, Tamgalı Vadisi.	1991 yılında A. Ye. ROGOJINSKIY tarafından bulunmuş, 2011 yılında N. BAZILHAN tarafından tekrar incelenerek örneği çıkarılmıştır.	Soldan sağa doğru okunan bu yazıtta “(e)r (a)ti on(u)n” <i>Er adı Ününç (anlamı ‘yüce’)</i> şeklinde okunması önerilmiştir. Ayrıca A. Ye. ROGOJINSKIY tarafından yazıt üzerine yapılan bir çizimde “Teke / dağ keçisi” olduğu görülmektedir (s. 60).
Akterek	Almatı Bölgesi, Jambıl ilçesi, Akterek köyünden 4 km uzaklıkta; Akterek dağ geçidi.	2007 yılında A. Ye. ROGOJINSKIY tarafından keşfedilmiş ve estampajı çıkarılmıştır.	Yazıtın içeriği üzerine farklı okuma denemeleri yapılmıştır: (e)r (a)t(i)m (e)n (er adım günahkâr); “Er adım En Ençil” (s. 62-63).
Kuljabası	Jambıl Bölgesi, Korday ilçesi, Kuljabası dağlarının güney yamaçları, Jaksılıksay dağ geçidi.	2009 yılında A. Ye. ROGOJINSKIY tarafından keşfedilmiş ve kopyaları çıkarılmıştır.	Yazıt üzerine farklı okuma ve incelemeler yapılmıştır. Son olarak V. V. TISIN bir çeviri önerisinde bulunmuştur: “(ä)r (a)t(i) (a) q k(e)š a (Er adım Ak Keş (anlamı “beyaz okluk”); “(ä)r (a)t(i) t(a)nŷ(i)l m? : q(a)s s(a)yič n(ä)ng (en(i)n) (Er adı Tangıl;

(güvenilir) kaş muhafızı
im senin (s. 68).

Kuljabası II.

Jambıl Bölgesi, Korday
ilçesi, Kuljabası dağları,
dağ geçidi.

2012 yılında Kazak
arkeolog B. A.
JELEZNYAKOV ve
Belçikalı araştırmacı L.
HERMANN tarafından
keşfedilmiştir.

Sağdan sola doğru
okunan metin V. V.
TISIN tarafından şu
şekilde tercüme
edilmiştir: “(ä)g(i)dm
(i)ś j(e)rk(ä)j
čökj(ä)k(i)n (ä)r(i)m
(e)nč(i)g (‘Eğilen,
önünde diz çöktüğü
şeyden (kişiden) nefret
eder (lanetler), [ve] ben
erden.(beni, eri) [yani]
işareti koyandan
(koyanı).”

• **Talas Kaya Yazıtları (Prof. Dr. Igor KIZLASOV, s. 137-164)**

Rusya Bilimler Akademisi Arkeoloji Enstitüsünden Prof. Dr. Igor KIZLASOV’un “Talas Kaya Yazıtları” başlıklı yazısında, Koçkor Vadisi yazıtlarından Kök-Say I-V ve VII-IX yazıtlarını paleografik özelliklerine dikkat çekerek okuyucunun ilgisine sunmaktadır.

Kök-Say I-V yazıtlarında yer alan “(e)r (a)t(i)m s(i) yun(a)q{a}” metni “Er adım Sıgunak. (Tanrım, duy beni).” şeklinde tercüme edilmiştir. “Er atım (Er adım)” ibaresine Yenisey ve Talas epitafik yazıtlarında sık rastlanıldığını (s. 140) aktaran yazar, kaya üzerinde de karşılaşılması açısından önemli olduğuna dikkat çekmektedir.

• **Yeni Buluntular: Kap ve Balbal Üzerindeki Runik Harfli Yazılar (Doç. Dr. Taalay ABDİYEVE-Prof. Dr. Kubatbek TABALDİYEVE, s. 165-175)**

Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesinden Doç. Dr. Taalay ABDİYEVE ve Prof. Dr. Kubatbek TABALDİYEVE tarafından birlikte kaleme alınan “Yeni Buluntular: Kap ve Balbal Üzerindeki Runik Harfli Yazılar” adlı yazı, 2018 yılında Toktogul ilçesine bağlı Sargata köyünde ağız kısmında işaretler tespit edilen bir kabı incelemektedir (s. 167).

• **Kenkol’daki (Talas Vadisinin Yukarı Kesimi) Yeni Run Benzeri Harfli Yazıtlar (Prof. Dr. Kubatbek TABALDİYEVE-Luc HERMANN-Dr. Vladamir TİŞİN ve Dr. Boris JELEZNYAKOV, s. 176-195)**

Kırgızistan-Türkiye Manas Üniversitesinden Prof. Dr. Kubatbek TABALDİYEVE, serbest araştırmacı Luc HERMANN, Moğol, Budizm ve Tibet Araştırmaları Enstitüsünden Dr. Vladamir TİŞİN ve A. H. Margulan Arkeoloji Enstitüsünden Dr. Boris JELEZNYAKOV tarafından ele alınan “Kenkol’daki (Talas Vadisinin Yukarı Kesimi) Yeni Run Benzeri Harfli Yazıtlar” adlı yazıda, Kuzeybatı Kırgızistan’ın Talas Bölgesi’ndeki Talas şehrinin 12 km kuzeydoğusunda, Kenkol Nehri boyunca yer alan bölgede (s. 184) bugüne kadar toplam yirmiden fazla eski Türk yazıtı açığa çıkarılmıştır.

İncelenen yazıtların transkripsiyon, transliterasyon ve Türkiye Türkçesi aktarımı bir arada verilmiş, söz varlığına bakılarak ilgili olabilecek diğer yazıtlarla karşılaştırılmıştır. Araştırmacılar, bulunan her yazıtın içeriği ile keşfedildiği bölgenin arasındaki bağlantısının

kurulmasının ve metnin anlamının incelenmesinin önemini sonuç kısmında bir kez daha belirtmişlerdir.

• **Özbekistan'da Bulunan Eski Türk Yazıtları (Prof. Dr. Gaybulla BABAYAROV, s. 196-215)**

Özbekistan Bilimler Akademisinden Prof. Dr. Gaybulla BABAYAROV'un kaleme aldığı "Özbekistan'da Bulunan Eski Türk Yazıtları" adlı çalışma, Özbekistan topraklarında tespit edilen Türk runik harfli tüm buluntuları kapsayan ilk çalışmalardan biri olarak değerlendirilmektedir. Bu yazıda sunulan bulgular ışığında Özbekistan'ın Türk yazısını kullanan bölgelerden biri olduğu anlaşılmaktadır.

Türkler; günlük kullanım eşyalarının (kâse, tas, çanak...) üzerine adlarını, iyi dileklerini, eşyaların işlevini, kullanım amacını ifade eden yazılar yazmışlardır. Aynı zamanda Özbekistan topraklarındaki Batı Türk Kağanlığı Dönemi'ne ait iki bakır sikkenin bulunuşu, eski Türklerin göçebe olmadıklarını, yerleşik yaşam tarzını benimsedikleri görüşünü desteklemektedir.

• **Fergana'daki Epigrafik Yazıtlar Üzerine Bir Araştırma Deneyimi (Dr. Eldar ASANOV, s. 216-237)**

Özbekistan Millî Üniversitesinden Dr. Eldar ASANOV tarafından hazırlanan "Fergana'daki Epigrafik Yazıtlar Üzerine Bir Araştırma Deneyimi" adlı kitabın içerisinde yer alan son makalede; Fergana'da bulunan yazıtların sayısının göz ardı edilemeyecek kadar fazla olması, yazıtların bulunduğu bölgelerin sosyal ve kültürel anlayışına bağlı olarak özellikle tarımda kullanılan nesnelere oluşması, bu yazıtların karşılaştırmalı olarak ele alınmasının önemini vurgulamıştır.

Eski Türkçe yazılı eserlerin bulunduğu bölgeler arasında Fergana Bölgesi'nin ayrı bir yeri vardır. En önemli özellikleri ise seramik eşyaların sırtına yazılmasıdır (Tombuloğlu ve Babayar, 2022, s. 400). Fergana epigrafisine bakıldığında; Fergana vadisindeki epigrafik buluntuların kaplar, yüzükler, madeni paralar ve seramik yüzeylere yazılmış yazıtlar olduğu görülmektedir.

Yazar, ilk olarak Fergana Bölgesi'nde bulunan yazıtlarda kullanılan dilin B. Matboboyev (2009) tarafından yapılan tasnifini aktarır:

1. Fergana yazısı
2. Soğd yazısı
3. Türk runik yazısı (s. 339)

Daha sonra Erken Orta Çağ Ferganasında Soğdcanın aracı olduğu Arami alfabesine kadar uzanan çeşitli yazıtların kullanılmış olduğunu aktarır ve B. MATBOBOYEV'in sınıflandırmasını yeniden şu şekilde yorumlar:

1. Soğd yazısı
2. Fergana Arami yazısı
3. Fergana run benzeri yazı
4. Runik yazı
5. Kuva'da bulunan tek yazıtın temsil ettiği Kuşan yazısı (s. 222)

Sonuç olarak ASANOV, VI-VIII. yüzyıllar arasında Fergana'da yaşamış toplulukların günlük gereksinimlerini karşılamak için Soğdca aracılığıyla Arami alfabesi temelli farklı alfabeler kullandıklarını kaydeder (s. 235).

Sonuç ve Öneriler

Vefatının ardından doğumunun 100. yılında Türk Dünyası'na kendini adayan saygıdeğer bilim insanı, Azerbaycan'ın ziyası, Türk Dünyası'nın kendini bilime adanmış seçkin şahsiyetlerinden bir tanesi olan Ziya BÜNYADOV, bu eser ile bir kez daha anılmaktadır.

Farklı disiplinlerle uğraşan bilim insanlarının eski Türk yazıtlarını açığa çıkarma yolunda birlikte çalışması ve kurumlar, akademiler ve devletler tarafından destek görmesi bu alanda yapılacak çalışmaların artması ve Türk milletinin tarihinin aslında ne kadar eskilere dayandığını kanıtlaması açısından büyük önem arz etmektedir.

Türkler, günlük kullanım eşyalarının (kâse, tas, çanak...) üzerine adlarını, iyi dileklerini, eşyaların işlevini, kullanım amacını ifade eden yazılar yazmışlardır. İncelenen yazıların transkripsiyonu, transliterasyonu ve Türkiye Türkçesine aktarımı bir arada verilmiş, söz varlığına bakılarak ilgili olabilecek diğer yazıtlarla karşılaştırılmıştır. Araştırmacılar, bulunan her yazıtın içeriği ile keşfedildiği bölgenin arasındaki bağlantısının kurulmasının ve metnin anlamının incelenmesinin önemini sonuç kısmında bir kez daha belirtmişlerdir.

Orta Asya'daki Eski Türk Yazıtları adlı eserde 10 ayrı makale Rusçadan Türkçeye çevrilmiş; 12 bilim insanının, araştırmacının düşüncesine yer verilmiştir. Tataristan, Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Belçika ve Rusya Federasyonu'nda Türkoloji çalışmaları yürüten bu bilim insanlarının proje yürütücüleri; Prof. Dr. Şahin MUSTAYEV ve Dr. Dmitriy VOYAKIN, çalışma grubu; Dr. Alisher IKRAMOV, Dr. Napil BAZILHAN, Dr. Nurbolat BOGENBAYEV ve Dr. Ainur MAYEMEROVA ile makaleleri Rusçadan Türkçeye çeviren Dr. Elmira KALJANOVA'nın katkısı sayesinde bir eser meydana getirilmiş ve Prof. Dr. Ziya BÜNYADOV'un doğumunun 100. yılında onun adına armağan edilen bu eser, okuyucunun istifadesine sunulmuştur.

Türk boy ve topluluklarının geçmişte yaşamış oldukları coğrafyalarda, etkileşimde buldukları farklı milletlerin kültüründe bıraktıkları izlerde onların kültürel mirasının ortaya koymak, keşfedilen bulgu ve belgeleri bilimsel, akademik ortamlarda tanıtmak / yayımlamak oldukça zorlu bir süreçtir. Bu süreçte farklı disiplinlerde çalışan başta alanında uzman kişiler olmak üzere; ilim insanları, akademisyenler, araştırmacılar, doktora ve yüksek lisans öğrencileri bir arada çalışmalar / projeler tasarlamalı, birbirlerinin çalışmalarından istifade ederek, eldeki bilgileri karşılaştırmalı olarak değerlendirip en doğru sonuca ulaşmayı hedeflemelidir.

Kaynaklar

- Alyılmaz, C. (2001). Bir asparagas haber ve kurt, dağ keçisi damga sembolleri üzerine. *Orkun*, 14-17.
- Alyılmaz, C. (2005). *Orhun Yazıtlarının bugünkü durumu*. Kurmay.
- Alyılmaz, C. (2007). *(Kök)Türk Harfli Yazıtların izinde*. Karam.
- Alyılmaz, C. (2016a). Yazıt bilimci kimdir? *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, 42, 117-126.
- Alyılmaz, C. (2016b). Uluslararası Türk Akademisi ve Altay Cumhuriyeti'ndeki Eski Türk Yazıtları albümü adlı eser üzerine. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 56, 657-690.
- Alyılmaz, C. (2016c). *"Gobu"stan'ın gizemi (Kıpçaklara giden yol)*. Bitlis Eren Üniversitesi.

- Alyılmaz, C. (2018). Eski Türk Yazıtları'ndan Adana'daki Kitap Anıtı'na. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 7(3), 1428-1443.
- Alyılmaz, C. (2022) Eski Türkler yabancı dil biliyorlar mıydı? *Bezgek Yabancılara Türkçe Öğretimi Dergisi*, 2(1), 1-31.
- Asanov, E. (2023). Fergana'daki epigrafik yazıtlar üzerine bir araştırma deneyimi. *Orta Asya'daki Eski Türk Yazıtları. Ziya Bünyadov Armağanı* içinde (s. 216-237). Uluslararası Türk Akademisi / Uluslararası Orta Asya Araştırmaları Enstitüsü.
- Babayarov, G. (2023). Özbekistan'da bulunan eski Türk yazıtları. *Orta Asya'daki Eski Türk Yazıtları. Ziya Bünyadov Armağanı* içinde (s. 196-215). Uluslararası Türk Akademisi / Uluslararası Orta Asya Araştırmaları Enstitüsü.
- Barutçu Özönder, S. (2002). Eski Türklerde dil ve edebiyat. H. C. Güzel, K. Çiçek ve S. Koca (Ed.), *Türkler Ansiklopedisi III* içinde (s. 481-501). Yeni Türkiye.
- Bazılhan, N. (2023). Altın Elbiseli Adam'ın gümüş kabındaki ve Orta Asya'da bulunan bazı eski Türk yazıtlarındaki işaretler: Paleografik karşılaştırmalı inceleme. *Orta Asya'daki Eski Türk Yazıtları. Ziya Bünyadov Armağanı* içinde (s. 89-103). Uluslararası Türk Akademisi / Uluslararası Orta Asya Araştırmaları Enstitüsü.
- Davletşin, G. (2023). Eski Türk yazısı. *Orta Asya'daki Eski Türk Yazıtları. Ziya Bünyadov Armağanı* içinde (s. 21-34). Uluslararası Türk Akademisi / Uluslararası Orta Asya Araştırmaları Enstitüsü.
- Ercilasun, A. B. (2018). *Başlangıçtan yirminci yüzyıla Türk Dili tarihi*. Akçağ.
- Kızlasov, I. (2023). Talas kaya yazıtları. *Orta Asya'daki Eski Türk Yazıtları. Ziya Bünyadov Armağanı* içinde (s. 137-164). Uluslararası Türk Akademisi / Uluslararası Orta Asya Araştırmaları Enstitüsü.
- Matboboyev, B. H. (2009). Kadimgi Farğonaning ilk orta asrlar davri madaniyati (V-VIII asrlar arheologik manbalarining tarihiy tahlili asosida). *Tarih Fanlari Doktoru İlmiy Darajasini Olish Uçun Yozilgan Dissertatsiya*.
- Memmedov, H. (2004). Tarihimize yol gösteren adam: Ziya Bünyadov. *Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(11), 47-54.
- Mert, O. (2007). Kazak Türkçesinde hayvan adlarıyla kurulan atasözleri. *Kazakistan ve Türkiye'nin Ortak Kültürel Değerleri Uluslararası Sempozyum Bildirileri*, 297-312.
- Rogojinskiy, A. (2023). Kazakistan'daki eski Türk dönemi yazıtları. *Orta Asya'daki Eski Türk Yazıtları. Ziya Bünyadov Armağanı* içinde (s. 51-88). Uluslararası Türk Akademisi / Uluslararası Orta Asya Araştırmaları Enstitüsü.
- Şirin User, H. (2020). *Başlangıcından günümüze Türk yazı sistemleri*. Bilge Kültür Sanat.
- Tabaldiyev, K. vd. (2023). Kenkol'daki (Talas vadisinin yukarı kesimi yeni run benzeri yazılar. *Orta Asya'daki Eski Türk Yazıtları. Ziya Bünyadov Armağanı* içinde (s. 176-195). Uluslararası Türk Akademisi / Uluslararası Orta Asya Araştırmaları Enstitüsü.

- Telitsin, N. (2023). Eski ve erken Orta Çağ dönemlerinde Türk halklarının kullandığı yazılar: temel sistemler. *Orta Asya'daki Eski Türk Yazıtları. Ziya Bünyadov Armağanı* içinde (s. 35-50). Uluslararası Türk Akademisi / Uluslararası Orta Asya Araştırmaları Enstitüsü.
- Teyfur, M. (2017). Ziya Bünyadov'un hayatı, eserleri ve Kur'an-ı Kerim meali çalışması. *Türk-İslam Medeniyeti Akademik Araştırmalar Dergisi*, 12(23), 181-189.
- Tişin, V. (2023). Doğu ve Güneydoğu Kazakistan'da bulunan eski Türk runik harfli yazıtlar. *Orta Asya'daki Eski Türk Yazıtları. Ziya Bünyadov Armağanı* içinde (s. 104-136). Uluslararası Türk Akademisi / Uluslararası Orta Asya Araştırmaları Enstitüsü.
- Tombuloğlu, T. ve Babayar G. (2022). Fergana Bölgesi'nde yeni bulunan Köktürk Yazıtı üzerine. *Uluslararası Sosyal Bilgilerde Yeni Yaklaşımlar Dergisi*, 6(2), 395-417.
- Vasilyev, D. D. (2000). Kök-Türklerin okuma yazma bilmeleri sorunu. *Erdem*, 1(36), 1045-1053.

Extended Abstract

The Old Turkic inscriptions, which are scattered in various geographies, are still being discovered and waiting to be discovered. Today, Old Turkic Inscriptions are scattered in different geographies such as Mongolia, Kazakhstan, East Turkistan, Turfan, Tibet, Southern Siberia, Eastern Europe, Altai region, Kyrgyzstan and Uzbekistan. Scientists who strive and labor for the increase and development of Turkology research continue to trace the ancient Turks in these geographies and carry out archaeological, paleographic studies on the discovered inscriptions and texts.

The Ancient Turkic Inscriptions in Central Asia was first presented at the commemoration event organized by the International Turkic Academy at the Eurasian University in Astana, the capital of Kazakhstan, and 300 copies of the book were printed for distribution to the libraries of the Turkic World.

The Old Turkic Inscriptions in Central Asia is a product of a very important project in terms of introducing new inscriptions, presenting the transcription and transliteration of the inscriptions found in a correct and understandable way and setting an example for future studies.

In the work titled *Old Turkic Inscriptions in Central Asia*, 10 separate articles were translated from Russian into Turkish and the opinions of 12 scientists and researchers were included. These scientists, who carry out Turkology studies in Tatarstan, Kazakhstan, Kyrgyzstan, Uzbekistan, Belgium and the Russian Federation, project coordinators; Prof. Dr. Sahin MUSTAYEV and Dr. Dmitriy VOYAKIN, working group; Dr. Alisher IKRAMOV, Dr. Napil BAZILHAN, Dr. Nurbolat BOGENBAYEV and Dr. Nurbolat BOGENBAYEV and Dr. Ainur MAYEMEROVA and Dr. Elmira KALJANOVA, who translated the articles from Russian into Turkish, and this work, which is dedicated to Prof. Dr. Ziya BUNYADOV on the 100th anniversary of his birth, is presented to the reader.

A full member of the Azerbaijan National Academy of Sciences, historian, academician, Turkologist and State Prize winner Prof. Dr. Ziya BUNYADOV made valuable contributions to the history of Azerbaijan thanks to his versatility, discipline and diligence. After his death, he was awarded Azerbaijan's highest award "Medal of Independence". Prof. Dr. Ziya BUNYADOV is remembered as the leading scholar of Azerbaijan in the last century.

BUNYADOV is known and appreciated in the scientific community for his works on the history of Azerbaijan, the Arab caliphate, the Caucasus and Central Asia. After his death, he was awarded Azerbaijan's highest award "Independence Medal". Prof. Dr. Ziya BUNYADOV is remembered as the leading scholar of Azerbaijan in the last century.

In this tribute work, a total of 10 separate articles written by Turkologists, archaeologists and historians from Kazakhstan, Kyrgyzstan, Uzbekistan and other countries are brought together. The researchers whose articles are included are in the order of their writings: *Prof. Dr. Gamircan DAVLETSHIN, Dr. Nikolay TELITSIN, Dr. Aleksey ROGOJINSKIY, Dr. Napil BAZILHAN, Dr. Vladimir TISIN, Prof. Dr. Igor KIZLASOV, Assoc. Prof. Dr. Taalay ABDIYEV, Prof. Dr. Kubatbek TABALDIYEV, Luc HERMANN, Dr. Boris JELEZNYAKOV, Prof. Dr. Gaybulla BABAYAROV and Dr. Eldar ASANOV.*

The titles of the articles in the book are as follows: "Old Turkic Script", "Script used by Turkic Peoples in the Ancient and Early Middle Ages: Basic Systems", "Inscriptions of the Old Turkic Period in Kazakhstan", "Signs on the Silver Cup of the Man in the Golden Robe and Some Turkic Inscriptions Found in Central Asia: A Paleographic Comparative Study", "Old Turkic Runic Inscriptions Found in East and Southeast Kazakhstan", "Talas Rock Inscriptions", "New Finds: Runic Lettering on Vessels and Balbal", "New Run-like Lettering Inscriptions in Kenkol (Upper Talas Valley)", "Old Turkic Inscriptions Found in Uzbekistan" and "A Research Experience on Epigraphic Inscriptions in Fergana".

In this study, it is aimed to give brief information about Prof. Dr. Ziya BUNYADOV, a full member of the Azerbaijan Academy of Sciences, and to introduce the work titled *Old Turkic Inscriptions in Central Asia*, which was prepared as a tribute to the 100th anniversary of his birth.

It is a very challenging process to reveal the cultural heritage of Turkish tribes and communities in the geographies where they lived in the past, in the traces they left in the culture of different nations they interacted with, and to introduce / publish the discovered findings and documents in scientific and academic environments. In this process, scholars, academicians, researchers, doctoral and graduate students, especially experts in their fields, working in different disciplines, should design studies / projects together, benefit from each other's work, evaluate the available information comparatively and aim to reach the most accurate result.

